

шається ліквідним, прибутковим і технологічно передовим, гарантуючи безперервність платежів в умовах енергетичних та безпекових криз. Водночас проблеми функціонування залишаються глибокими: надвисокий рівень NPL обмежує можливість для нового кредитування, домінування державних програм спотворює ринкові стимули, а операційні витрати на забезпечення автономності та кібербезпеки продовжують зростати. Для забезпечення довгострокової стабільності комерційним банкам необхідно фокусуватися на поступовому розчищенні балансів від токсичних активів, диверсифікації кредитних продуктів поза межами державних субсидій та подальшому посиленні цифрової стійкості інфраструктури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Звіт про фінансову стабільність (грудень 2025 р.). Київ, 2025. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-gruden-2025-roku>
2. Ukraine: Seventh Review Under the Extended Fund Facility. *International Monetary Fund (IMF)*. Washington, D.C.: IMF, 2026. URL: <https://www.imf.org/en/publications/cr/issues/2025/03/28/ukraine-seventh-review-under-the-extended-arrangement-under-the-extended-fund-facility-565703>
3. Огляд банківського сектору (підсумки 2024–2025 рр.). *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-serpen-2025-roku>
4. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III (зі змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5–6. Ст. 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
5. Коваленко В. В. Трансформація бізнес-моделей комерційних банків в умовах макроекономічної нестабільності. *Фінанси України*. 2025. № 10. С. 45–58.

УДК 336:355.01(477)

Кужелєв М. О.

*д-р екон. наук, професор, професор кафедри фінансів
Національного університету «Києво-Могилянська академія»*

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Вступ. Важливим чинником перебудови системи фінансових відносин в Україні стало введення воєнного стану в лютому 2022 р. Воєнний стан виступив не лише правовою реакцією на початок активної фази війни, а й стартом нового типу розвитку національної фінансової системи – постійної адаптації до безпекових ризиків, втрат об'єктів промислової і цивільної інфраструктури, значної міграції громадян (як всередині країни, так і за її межами), зростання фіскального навантаження та асиметрій фіскально простору тощо.

Трансформувалася сутність фінансових відносин, оскільки відбулися зміни в структурі видатків державного бюджету та у пріоритетах розподілу і перероз-

поділу фінансових ресурсів (особливо в частині дискреційних видатків) [1]. Якщо до 2022 р. базовими пріоритетами були розвиток, модернізація економіки та довгострокова збалансованість публічних фінансів, то в умовах воєнного стану домінантами стали поточна стійкість державного бюджету, оперативність перерозподілу ресурсів, безперервність платежів, підтримання ліквідності та фінансування потреб оборони та безпеки. Тобто фінансові відносини в умовах війни набувають рис централізованого антикризового механізму.

Мета роботи – на основі системного підходу проаналізувати зміни в структурі фінансових відносин в Україні в умовах воєнного стану.

Основна частина. Трансформація фінансових відносин в умовах воєнного стану реалізується через низку структурних змін, які відбуваються за такими основними напрямками:

- централізація системи публічних фінансів;
- зміни в структурі державного боргу країни;
- еволюція податкових відносин;
- перебудова системи грошово-кредитних відносин;
- зміни у фінансах компаній та домогосподарств.

Зупинимося більш детально на кожному з напрямів структурних трансформацій. Найбільш суттєвих змін зазнала система публічних фінансів. Державний бюджет України фактично став інструментом фінансового забезпечення оборони, економічного функціонування та соціальної стійкості. Так, у 2021 р. видатки на оборону становили 127 527,3 млн грн (8,56 % видатків Державного бюджету), а на громадський порядок та безпеку витрачено 174 409,6 млн грн (11,70 % видатків Державного бюджету). Структура видатків Державного бюджету України докорінно змінюється в умовах воєнного стану. Так, за підсумками 2025 р., на оборону витрачено вже 3 069 857,4 млн грн (56,09 % видатків Державного бюджету), а на громадський порядок та безпеку – 819 362,3 млн грн (14,97 % видатків Державного бюджету) [2]. Це означає, що в структурі видатків відбулися зміни, і пріоритет змістився від соціально-економічного розвитку до збереження держави. В таких умовах змін зазнала й система міжбюджетних трансфертів – акцент зсунувся на фінансування базових соціальних програм та заходів із відновлення цивільної інфраструктури після ракетно-бомбових ударів РФ [3].

Звісно, що одним із важливих джерел ліквідації касових розривів Державного бюджету в умовах воєнного стану стали міжнародна допомога та трансформація економічних відносин щодо управління державним боргом. Високий рівень витрат на оборону та відновлення зумовлює зростання дефіциту державного бюджету. Так, загальна сума державного боргу України станом на 31.12.2022 становила 4 071 683,1 млн грн, а на 31.12.2025 вже 9 042 678,5 млн грн [4]. Тобто сучасна модель фінансових відносин в Україні суттєво посилила залежність від зовнішніх фінансових ресурсів – міжнародної допомоги, кредитів міжнародних організацій та грантів. Як наслідок – зростає ступінь впливу на внутрішню бюджетну політику вимог міжнародних донорів та політичних змін в інших країнах (виборів, збройних конфліктів, економічного шантажу тощо).

Відбулася також трансформація податкових відносин. Її сутність полягає в системному посиленні податкового контролю, розширенні спеціальних механізмів наповнення державного бюджету (запровадження військового збору, збільшення

ставки податку на прибуток для фінансових компаній, нові правила фіскального адміністрування для аграрного, паливного та виноробного секторів) та підпорядкуванні фіскальних механізмів завданням фінансування оборонних статей видатків. Тобто система податкових відносин де-факто стала не стільки інструментом державного регулювання економіки, скільки механізмом фінансової мобілізації ресурсів на цілі оборони.

Не менш помітною є трансформація системи грошово-кредитних відносин. В умовах воєнного стану Національний банк України, окрім класичних функцій центральних банків, виконує функції фінансової стійкості в умовах екстремальної невизначеності економічної ситуації, що є наслідком війни та суттєвої волатильності глобальних нафто-газових ринків. Однак навіть у таких умовах національний банківський сектор має достатній запас міцності для покриття поточних ризиків та залишається прибутковим. Можна констатувати, що банківська система України трансформувалася у доволі стійку та технологічно гнучку модель, здатну працювати навіть у найбільш екстремальних умовах.

Однак війна вплинула не тільки на стійкість і адаптивність економічної системи на макро- та мезорівнях, а й докорінно змінила просторову й соціальну архітектуру фінансових відносин на мікрорівні [5]. Велика кількість домогосподарств, особливо в зоні бойових дій, на деокупованих та малозаселених територіях стикається з обмеженнями в доступі до базових соціальних та фінансових послуг. У домогосподарств змінилася структура доходів та заощаджень, а їх кредитування суттєво звузилося в перші два роки війни. Ускладнився і фінансовий стан підприємств – корпоративні фінанси повністю сфокусовані на кризовому менеджменті, перебудові логістики, ризиках кібербезпеки та релокації виробництва. Саме тому трендом останніх років став посилений розвиток фінансової інклюзії через впровадження передових фінансових технологій в системи доступу до державних послуг, розрахунків, страхування та кредитування. Тобто в умовах воєнного стану фінансова інклюзія перетворилася на складник соціальної політики та важливий елемент економічної безпеки держави.

Важливим наслідком зазначених трансформацій можна вважати прискорення цифровізації фінансових відносин. Цифрова інфраструктура, безперервність розрахунків, віддалена ідентифікація клієнта навіть у польових умовах, захищеність фінансових каналів та швидкість фінансової комунікації стали базою нової цифрової та стійкої моделі фінансової взаємодії.

Висновки. Отже, вплив воєнного стану на трансформацію фінансових відносин в Україні має системний, структурний та якісний характер. Ідеться не про фрагментарні зміни у сфері публічних фінансів чи на ринку банківських послуг, а про формування нової парадигми побудови фінансової системи, в якій ключовими факторами стають стійкість, гнучкість, адаптивність, мобілізаційна спроможність, інклюзивність та цифровізація процесів. В умовах повоєнного відновлення саме ці трансформаційні ознаки можуть стати основою нової архітектури фінансових відносин на всіх рівнях – більш адаптивної, безпеково орієнтованої та готової до інтеграції в європейський фінансовий простір. Подальші дослідження полегатимуть в аналізі окремих напрямів впливу воєнного стану на фінансову систему і розробці рекомендацій щодо їх вдосконалення в умовах війни та повоєнного відновлення України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Rekunen I., Nemsadze G. Discretionary budget expenditure in the system of state regulation of the country's socioeconomic development. *Public and Municipal Finance*. 2018. № 7. P. 8–18.
2. Видатки держбюджету України. *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense>
3. Нечипоренко А. В. Міжбюджетні трансферти в Україні в умовах воєнного стану: фіскальна асиметрія та перспективи розвитку. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2025. № 11. С. 322–336.
4. Державний борг України. *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov>
5. Кужелев М., Нечипоренко А. Бюджетна політика як інструмент забезпечення макроекономічної стійкості та збереження людського капіталу в період війни. *Науковий вісник Міжнародної асоціації науковців. Серія: економіка, управління, безпека, технології*. 2026. № 5(1). URL: <https://man.org.ua/nv/index.php/about/article/view/382>

УДК 336:355.01

Поліщук Н. В.

*д-р екон. наук, професор, професор кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса*

Левчук С. О.

*здобувачка вищої освіти ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса*

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вступ. Актуальність дослідження особливостей фінансових відносин в умовах воєнного стану зумовлена суттєвими трансформаціями економічної системи, спричиненими воєнними діями, зростанням бюджетного дефіциту, посиленням інфляційних процесів та підвищенням фінансових ризиків. У таких умовах змінюються механізми формування та використання фінансових ресурсів, зростає роль державного регулювання, міжнародної фінансової допомоги та ефективного управління бюджетними потоками. Дослідження цих процесів є важливим для забезпечення фінансової стабільності, підтримки економіки та формування передумов для повоєнного відновлення економіки країни.

Метою роботи є аналіз особливостей і проблем фінансових відносин України під час воєнного стану, зі врахуванням викликів та загроз і визначення шляхів їх вирішення.

Основна частина. Воєнна агресія спричинила безпрецедентний тиск на економіку України, зумовивши повну зміну курсу фінансових ресурсів та направити на потреби оборони. Масштабне руйнування критичної інфраструктури,